

**УНІВЕРСИТЕТСКА УКРАЇНІСТИКА В АКТУАЛЬНИХ
ЕПІСТЕМАХ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА / За ред.**

Л. І. Шевченко

К. : ВПЦ «Київський університет», 2013.— 343 с.

Минулого, 2012-ого, року один з відомих в українському мовознавстві наукових центрів — кафедра історії та стилістики української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка — відзначив своє 20-річчя. Сьогодні лінгвісти та ширша наукова громадськість мають можливість ознайомитися з оглядово-підсумковим виданням кафедри «Університетська україністика в актуальних епістемах сучасного мовознавства» (автори Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сазонов), підготованим до цього ювілею. Ювілейний зміст книги проектується на дослідницьку університетську традицію, досвід і досягнення в галузі національної лінгвістики. Укладачі видання, цілком слушно використовуючи важливий у науці принцип історизму, звертаються до джерел формування мовознавчої україністики в Київському університеті, що, як відомо, пов'язана з постатями не одного покоління дослідників. Саме це дозволяє логічно вибудувати матеріал у хронології, про що свідчить перший розділ книги «Історія і сучасність кафедри історії та стилістики української мови в контексті наукових і дидактичних проблем» (с. 16-38) з відповідними структурними частинами, присвяченими як минулому, зокрема історії єдиної до 90-х років в університеті кафедри української мови, так і сучасному кафедрі.

Особлива увага звертається на повоєнний час, другу половину XX століття, коли на кафедрі працювали такі авторитетні українські мовознавці, як І. К. Білодід, П. П. Плющ, П. Д. Тимошенко, А. П. Коваль, А. П. Могила, В. В. Моренець та ін., активно розвиваючи, зокрема, історико-лінгвіс-

тичний і стилістичний напрями вітчизняної україністики. (Слід відразу зауважити, що у фокусі уваги ювілейного видання перебувають передусім ті напрями наукової та методичної діяльності колишньої кафедри української мови, які після поділу її 1992 р. на два структурні підрозділи лягли в основу діяльності саме кафедри історії та стилістики української мови, тому в огляді докладно не говориться про внесок в україністику таких широко відомих дослідників, як І. К. Кучеренко, що у 1966-1987 рр. був завідувачем кафедри, В. В. Коптілов).

Так, докладно характеризується відомий і настільний уже не для одного покоління мовознавців — викладачів і науковців підручник П. П. Плюща з історії української літературної мови, де автор висвітлює складну історію розвитку різних стилів і рівнів літературної мови (у зв'язку із загальнонародною мовою, соціальними й територіальними діалектами), пропонує її періодизацію, аналізує еволюцію її соціальних функцій у контексті часу й української культури загалом. Оригінальну концепцію розвитку літературної мови реалізовано в науковому доробку П. Д. Тимошенка — «Хрестоматії матеріалів з історії української літературної мови», працях, присвячених особливостям мови Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Андрія Малишка, Михайла Стельмаха та ін. Як відзначено в огляді, П. Д. Тимошенко «розвивав лінгвістичне знання з історичної граматики, фонології, морфології, лексикології, нормування, мовних контактів, історії українського мовознавства» (с. 18).

Автори ювілейного видання з глибокою повагою та гордістю вказують на результа-

ти фахового зростання майбутнього академіка НАН України директора Інституту мовознавства НАН України В. М. Русанівського, який навчався в Київському університеті й саме там під керівництвом П. Д. Тимошенка захистив кандидатську дисертацію. У своїх численних різножанрових публікаціях В. М. Русанівський творчо продовжує наукову традицію, започатковану своїми вчителями, а потім уже, як відзначають автори видання, і сам створює авторитетну у слов'янському світі традицію глибинного дослідження історії та сучасності літературної мови, що спирається на тонкий інструментальний аналіз її фактів. Університетські колеги підкреслюють особливий статус у вищій школі підручника В. М. Русанівського «Історія української літературної мови», в якому автор пропонує новаторський погляд на періодизацію розвитку літературної мови українського народу та докладно аргументує мовними фактами культурну історію українського слова.

Підкреслюються вагомі здобутки в галузі стилістики та культури української мови А. П. Коваль — її праця «Практична стилістика сучасної української мови», «Науковий стиль сучасної української літературної мови», «Культура ділового мовлення» та ін. Належним чином відзначено фаховий доробок А. П. Могили, який працював у галузях діалектології української мови, історії українського мовознавства, лексикології, був, зокрема, одним з укладачів широко відомого «Атласу української мови». В. В. Моренець, як відзначають автори видання, плідно працювала як дослідник української лінгвостилістики та історії літературної мови, старослов'янської мови, розробник лінгводидактики та методики викладання української мови.

Новий етап у розвитку кафедри розпочався зі здобуттям Україною незалежності, коли новий статус держави став визначати й статус української мови як державної мови країни, нормування та наукове опрацювання якої виявилось на той час як ніколи актуальним. У результаті створення 1992 р. на базі кафедри української мови двох самостійних кафедр «суспільно-історична ситуація й культурне відродження перших років незалежної української держави вможливили створення першої в Україні випускової кафедри історії української мови в Київському університеті» (с. 7). Колектив філологів — викладачів нової кафедри (у 1992-1997 рр. кафедрою завідував проф. О. І. Білодід, з 1997 р. нею завідує проф. Л. І. Шевченко) згуртований навколо проблемного завдання — науково поглиблювати знання про літературну мову українського народу, її історію, структур-

но-функціональні можливості, соціальний статус та перспективи розвитку, досліджувати «актуальні для культурного, освітнього й наукового простору нашої держави питання походження, розвитку української мови, її суспільних функцій, інтелектуальної та комунікативної перспективи» (с. 321).

З кінця 90-х рр. наукова діяльність кафедри активізується. Регулярно відбуваються захисти кандидатських і докторських дисертацій (на сьогодні всі викладачі кафедри мають науковий ступінь; за цей час докторами наук стали Л. І. Шевченко, 2002 р., О. І. Ніка, 2010 р., Л. П. Гнатюк, 2011 р.). Виходять у світ індивідуальні та колективні монографії, навчальні посібники та методичні розробки, словники, про що промовисто свідчать переліки наукової літератури кафедри, розташовані в рецензованому виданні у відповідних рубриках (с. 27-34).

Загалом можна з упевненістю стверджувати, що наукова результативність діяльності кафедри за двадцять років засвідчує успішний розвиток в українському мовознавстві таких напрямів, як історія літературної мови, лінгвостилістика, перекладна лексикографія. Кафедра достатньо відома також серед зарубіжних славістів, співпрацюючи з університетськими центрами Македонії, Польщі, Росії, Франції, Південної Кореї, Білорусі, Чехії, Австрії (с. 37). В аспірантурі при кафедрі готуються кадри славістів-україністів із-за кордону (на початку 2000-х років уже успішно захистили кандидатські дисертації дослідники з Польщі, Південної Кореї). Додаток до однієї з цих дисертацій — «Українсько-корейський словник» — видано в Сеулі як самостійну лексикографічну працю, першу в історії українсько-корейських культурних зв'язків.

Активна діяльність кафедри спостерігається й у впровадженні до навчального процесу принципово нових і важливих для сучасного філолога курсів, про що неодноразово зазначається на сторінках праці. Зокрема, йдеться про перший в Україні набір студентів на спеціалізацію «Медіа-лінгвістика», яка відкривається на кафедрі з 2013 року. На сьогодні група викладачів кафедри — Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов — уже опублікувала праці з цього напрямку: лексикографічне видання «Медіалінгвістика. Словник термінів і понять» (2013 р.), а також методичний комплекс зі спеціалізації «Медіа-лінгвістика» для студентів-філологів (2013 р.), покликаний організувати навчальний процес та оптимізувати ступінь і рівень засвоєння студентами нового матеріалу на всіх етапах становлення філолога—від бакалаврату до завершення магістратури.

У другому розділі праці «Персоналії кафедри історії та стилістики української мови» (с. 39-105) представлена докладна наукова біографія кожного з викладачів сьогоднішньої кафедри із зазначенням етапів професійної діяльності, наукового ступеня та вченого звання, посади, державних відзнак, почесних звань (заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України).

Видання містить структуровану за жанрами (монографії, підручники, посібники, словники, навчально-методичні праці, статті, тези) та роками наукову бібліографію викладачів, що, безумовно, дозволяє характеризувати науковий потенціал і професійний рівень кожного з них, свідчить про постійну ритмічну роботу кафедри, а отже, засвідчує вплив університетських лінгвістів на розвиток вітчизняного мовознавства.

Серед безперечних досягнень кафедри історії та стилістики української мови слід обов'язково назвати періодичне видання (виходить двічі на рік) уже відомого в мовознавчому середовищі збірника наукових праць «Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика», аналізу матеріалів якого присвячений третій розділ рецензованої праці (с. 120-202). Кафедральний збірник є сертифікованим фаховим виданням з лінгвістичної проблематики, що входить до списку ДАК Міністерства освіти і науки України та розрахований «на фахівців спеціальних філологічних, філософських, історичних дисциплін, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів України» (с. 120). Авторитетність і наукова продуктивність збірника підтверджується, зокрема, складом редакційної колегії, до якої входять і відомі в славістиці фахівці — такі, як академік НАН України Г. П. Півторак, чл.-кор. НАН України С. Я. Ермоленко та ін. Головним редактором збірника від часу його заснування є проф. Л. І. Шевченко. У рецензованому ювілейному виданні подано перелік відомих мовознавців та інших науковців, праці яких бачимо у збірнику, зокрема академіків Національної академії наук України О. С. Онищенко, В. А. Широкова, академіків Македонської академії наук і мистецтв П. Хр. Ілієвського, М. Гурчинова, Г. Тодоровського, професорів Київського університету О. С. Снитко, Л. І. Шевченко, А. К. Мойсеєнка, Н. В. Слухай, С. К. Росовецького та ін., інших наукових центрів та університетів України — Б. М. Ажнюка, Ф. С. Бацевича, Г. М. Вокальчук, М. І. Зубова, Л. А. Лисиченко та ін. Логічним у структурі видання видається також не тільки розміщення переліку статей за рубриками, а й їх змістове наповнення у формі анотацій і

ключових слів, що дозволяє читачам рецензованого ювілейного видання зорієнтуватися у процесі добору необхідного матеріалу при написанні наукових праць.

Усе це переконливо засвідчує фахову зрілість колективу кафедри, узгодженість принципів його роботи з традиціями та ідеями різних шкіл у мовознавчій україністиці та славістиці. На це вказує також увага укладачів видання до матеріалів Міжнародних з'їздів славістів, Днів науки України в Македонії, Днів науки Македонії в Україні, Міжнародних днів слов'янської писемності та ін.

У рецензованому ювілейному виданні є повний перелік книжкових публікацій кафедри, диференційованих за жанрами й типами, що супроводжується деталізованою анотацією до кожного видання. Запропонована модель презентації інформації видається нам досить вдалою, особливо коли йдеться про праці рецензованого типу, оскільки вони передбачають представлення основних досягнень наукової діяльності, з увагою до її результатів, пріоритетів і, що не менш важливо, перспектив.

Названі та узагальнено прокоментовані в перших трьох розділах напрями фахової діяльності кафедри історії та стилістики української мови логічно підтверджуються в достатньо репрезентативних щодо їх авторів наукових публікаціях викладачів, розміщених у четвертому розділі «Дискусійні наукові проблеми в текстах викладачів кафедри історії та стилістики української мови» (с. 202-320). Статті індивідуалізують наукові зацікавлення кожного, а також формують уявлення про відповідний фаховий портрет кафедри загалом.

На окрему увагу заслуговують цікаві як для наукового видання знахідки — висловлені з нагоди ювілею як досвідченими, так і молодими колегами з усієї України привітання та побажання, що розміщені по всій книзі. Вони стосуються як загальної характеристики діяльності кафедри за перші двадцять років, так і її окремих представників, а також окреслення перспектив, спрямованих на розвиток нашої науки. Цей прогностичний аспект є логічним завершенням ювілейного видання, яке ставить, без сумніву, лише три крапки в роботі колективу кафедри. Адже у процесі творення перебувають нові напрями наукової діяльності кафедри, готуються нові докторські та кандидатські дисертації, у планах на найближче майбутнє «чекають свого обговорення й публікації нові підручники та посібники із нормативних та спеціальних дисциплін кафедри, ще не опрацьовані перспективні наукові теми, авторські тексти наших викладачів і студентів» (с. 322), робота «над двомовними й багатомовними словни-

ками фахової термінології, що дозволило б різним галузям знання коректно послуговуватися вибудованим на наукових засадах українським термінорядом», розроблення «спеціалізацій з екології мови, бізнес-лінгвістики, юрислінгвістики, редагування наукових текстів та ін.» (с. 323).

У рецензованому виданні є, звичайно, й окремі моменти, з приводу яких висловимо його укладачам деякі побажання. Так, зокрема, хотілося б бачити більше інформації про праці тих науковців, чия творчість хоч і не була прямо пов'язана з кафедрою, але передувала її становленню як окремого структурного підрозділу Київського університету. Зрозуміло, це виходить за межі поставлених авторами завдань щодо представлення точно окресленої двадцятилітньої історії кафедри, але такий ракурс, на наш погляд, збагатив би наші уявлення про історію роз-

витку мовознавчої україністики в університеті. Не зайвою була б і наявність у кінці книжки покажчика імен.

Рецензоване наукове видання «Університетська україністика в актуальних епістемах сучасного мовознавства», присвячене 20-річчю кафедри історії та стилістики української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, є новим жанровим різновидом наукової літератури в Україні — інформаційно-аналітичним аналізом наукової діяльності університетської кафедри як достатньо репрезентативного науково-дослідного центру. Таке прагнення мовознавчої університетської науки окреслити своє місце в сучасній лінгвістиці викликає, безумовно, зацікавленість і повагу до діяльності цього творчого колективу.

О. ТАРАНЕНКО